

การบริหารจัดการในการปกครองคนตามแนวทางคุณธรรม

The Administration in Managing People According to Buddhist Virtues

ธงชัย สิงอุตม

Thongchai Singudom

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการในการปกครองคนตามแนวทางคุณธรรม เป็นการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นพระปัญญาการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่การปกครองคนในองค์กรซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลสองกลุ่มคือ ผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองโดยยึดหลักความมีคุณธรรม ความมีจริยธรรม หลักธรรมและการปฏิบัติตามกฎหมาย ของประชาชนที่อยู่ในสังคมนั้น ให้สามารถสานสัมพันธ์ภาพในการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน

Abstract

The administration manages in follower trend virtue administration, be something dharmic principle integration that is intellect enlightenment monk of the His majesty comes to the Buddha comes to insider organization administration which , pertaining to two group person is, a guardian and person under govern by hold to one's principles the have virtue, the have ethics, the dharmic principle and the practice according to law, of location people in that social gives can weave the diplomatic relations in the work and coexisting happily and are born topmost advantage build : self development, develop a person and develop the work.

๑. บทนำ

ในการปกครองบังคับบัญชาชั้น ผู้บริหารจะต้องมีอำนาจตามกฎหมาย แต่อำนาจตามกฎหมายไม่เป็นเครื่องรับประกันว่าจะได้รับความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเต็มใจ หากงานใดที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำไปด้วยความจำใจไม่ใช่ความเต็มใจแล้ว ก็ยากที่จะให้ได้ผลงานออกมาอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยจากเจตนาธรรมณที่ได้อ้างไว้ ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องสามารถใช้พลังอำนาจอันเกิดจากความดีงามของตัวเอง หรืออำนาจทางจิตวิทยาเป็นเครื่องมือที่จะให้การทำงานดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะความร่วมมืออย่างจริงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนการปกครองคนโดยใช้มาตรการทางกฎหมายนั้น ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่จะละเลยไม่ได้ แต่ก็ควรจะนำมาใช้ในเมื่อมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เท่านั้น การทำงานภายใต้บรรยากาศที่มีความเข้าใจดีต่อกันนั้นย่อมจะให้ผลดีกว่าการทำงานภายใต้บรรยากาศที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจ โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชา การปกครองในองค์กรใดๆ ก็ตามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ในเชิงสร้างสรรค์ ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา ในขณะที่เดียวกันก็สร้างบรรยากาศให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้แก่องค์กร การที่จะทำได้เช่นนั้นผู้บริหารจะต้องใช้วิธีการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีหลักการ คุณธรรม จริยธรรม การรู้จักสร้างน้ำใจ แรงจูงใจและรู้จักสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการปกครองนั้น คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของผู้บริหารก็คือความสามารถที่จะสร้างความเชื่อถือและความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา การที่จะสร้างคุณสมบัติเช่นนั้นให้เกิดขึ้นได้นั้น ผู้บังคับบัญชาจะต้องใช้เวลาพิสูจน์ความจริงและความดีงามให้ปรากฏและประจักษ์ชัดแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใต้บังคับบัญชา เรียกว่าเป็นการสร้างบารมีให้แก่ตัวเอง

สังคมจะสามารถคงอยู่ได้อย่างมีความสุข สงบร่มรื่น ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ขึ้นอยู่กับความมีคุณธรรม (Morality) ความมีจริยธรรม (Ethics) หลักธรรมและการปฏิบัติตามกฎหมาย (Legal Conduct) ของประชาชนที่อยู่ในสังคมนั้น คนที่เป็นผู้นำ จำเป็นต้องศึกษาความต้องการทางจริยธรรมของคนไทยในองค์กรที่อยู่ในสังคมนั้น เพราะผู้นำต้องเผชิญกับการทดสอบศีลธรรมจรรยาอยู่ตลอดเวลา ในฐานะเป็น แม่แบบ ของบุคคลในกลุ่ม นั่นคือถ้าผู้นำเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมดี มีหลักธรรม ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมดีตามไปด้วย ดังพระบรมราชาบาทในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติครั้งที่ ๖ ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ ความว่า "...ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปรกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุก

คนเป็นคนดีหากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้...”^๑

จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ดังกล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ในการกำหนดความสงบสุขของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้เฝ้าพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม สังคมนั้นจะมีแต่ความสุข ในขณะเดียวกันหากคนในสังคมใดมีความมุ่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ย่อมจะหาความสงบสุขได้ยากหากไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งที่ควบคุมกำกับการทำงานของตนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมจึงมีความจำเป็นและจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม พฤติกรรมของมนุษย์มีจิตใจเป็นผู้สั่งการและกำกับควบคุม คนที่มีคุณธรรมสูง คือจิตใจทรงคุณธรรมจะประพฤติปฏิบัติสิ่งใดๆ ในลักษณะของการมีจริยธรรมสูงด้วย และในทางตรงกันข้ามคนที่ประพฤติชั่ว ชอบปฏิบัติหรือแสดงออกในทางที่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น อันเป็นแบบอย่างของคนมีจริยธรรมต่ำทราวม ย่อมแสดงว่าผู้นั้นในจิตใจขาดคุณธรรมหรือมีคุณธรรมต่ำด้วย

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดความเจริญความเสื่อมของสังคม สังคมที่เจริญจะมีคนทรงคุณธรรมอยู่มาก คนในสังคมมีความประพฤติดี มีการประพฤติปฏิบัติตนที่ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นลักษณะของความมีจริยธรรม ทุกคนในสังคมมีความสุขสังคมนั้นผาสุกและสงบสุข จะประกอบภารกิจใดมีแต่ความสำเร็จและก้าวหน้า ส่วนสังคมที่เสื่อมคนทรงคุณธรรมจะน้อยลงศีลธรรมหรือจริยธรรมของประชาชนจะน้อยลง มีการประพฤติปฏิบัติที่เบียดเบียนตนเอง และต่อผู้อื่นกันมาก สมาชิกในสังคมจะขาดความสงบสุข ความผาสุกไม่มีสังคมนั้นจะแตกสลายในที่สุด

๒. หลักมนุษย์สัมพันธ์แนวทางครองใจคน^๒

๒.๑ สร้างความเป็นกันเอง

การสร้างความเป็นกันเองกับบุคคลอื่นๆ เป็นหนทางในการที่จะเข้ากับบุคคลอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี หากท่านเป็นกันเองกับบุคคลอื่นๆ เขาก็มีความรู้สึกเป็นกันเองกับท่าน การสร้างความเป็นกันเองได้นั้น ท่านจะต้องปลุกความรู้สึกอย่างแรงกล้า ในการที่ต้องการติดต่อสัมพันธ์กับเขา มี

^๑อ้างในกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^๒ธานินทร์ กรวิเชียร, การป้องกันการทำผิดกับมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗).

ทัศนคติที่ดีต่อเขา สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง กำจัดความละอาย ปมด้อย และความเคลือบแคลงใจ ไปให้หมดจากตัวท่าน จนลืมทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้ท่านไม่รู้สึกเป็นกันเองกับเขา ท่านจะต้องคิดว่าเขา เป็นคนสำคัญสำหรับท่าน

๒.๒ พุดจาด้วยความสุภาพอ่อนโยน

การพุดจาด้วยความสุภาพอ่อนโยนจะทำให้ผู้อื่นมีความรู้สึกว่าคุณเป็นคนน่ารักเพียงใด การพุดจาสุภาพอ่อนโยนหมายถึง การที่เข้าใจบุคคลอื่น การพุดเป็นมิตร การไม่ทำให้ใครๆ มีความทุกข์ตลอดจน หมายถึงการทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกเป็นคนสำคัญ การพุดสุภาพอ่อนโยนต่างกับการพุดตำหนิ เพราะการตำหนิตีตื้นเป็นการทำลายจิตใจอันอ่อนโยน คนเรานั้นจะทำผิดสักเพียงใดก็ตาม เขาก็ยังเข้าใจตัวของเขาว่าเขาถูกอยู่เสมอ น้อยคนนักที่จะยอมรับผิดเพราะกลัวเสียหน้ามากนัก เช่น อาจชมก่อนตำหนิดังนี้ “ปกติคุณเป็นคนรอบคอบดีมาก แล้วยังไงเรื่องนี้ถึงได้หลงหูหลงตาไปได้” หรือ “เมื่อผมอายุเท่าคุณ ผมเคยทำอย่างเดียวกับคุณ ครั้นแล้วอยู่มางานหนึ่ง...”

๒.๓ อารมณ์ขัน

อารมณ์ขันทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีความสุข ใครๆ ก็ชอบคบหากับบุคคลที่มีอารมณ์ขันรื่นเริง การมีอารมณ์ขันทำให้หัวเราะ หรือมองผู้อื่นในแง่ดีทำให้ยิ้มแย้มร่าเริง เป็นที่ชอบพอของบุคคลที่พบเห็นได้ ดังที่ ธอมัส ฟูลเพอร์ นักประพันธ์ชาวอังกฤษกล่าวว่า “ควรใช้คำตลกเป็นโล่ป้องกันตัว แทนดาบที่ทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ” ดังนั้น หากท่านถูกโจมตีหรือถูกกล่าวหาที่ฟังใช้คำพุดตลก หรือขมวดคำตลกของท่านด้วยการพุดย้ออ่อน เพื่ออำนวยการประโยชน์ของท่าน

๒.๔ ร่าเริงแจ่มใส

เป็นคุณลักษณะคล้ายคลึงกับอารมณ์ขันที่จะทำให้เข้ากับบุคคลอื่นๆ เพราะความร่าเริงแจ่มใสจะทำให้ท่านเป็นคนเข้าไหนเข้าได้ มีชีวิตน่าคบหาสมาคมและมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลอื่นๆ เสน่ห์ในเรื่องนี้อาจหลีกเลี่ยงและปฏิบัติได้ ดังนี้

- ๑) เลิกวิวาทบาดหมาง หรือคิดวิวาทบาดหมางกับบุคคลทุกๆ คน
- ๒) เลิกวิพากษ์วิจารณ์ทุกสิ่งทุกอย่างถึงใครๆ ไม่บ่นถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นและทั้งนิสัย ขี้บ่น และนิสัยชอบวิพากษ์วิจารณ์ให้หมดไปจากตัว
- ๓) พยายามเป็นกันเองกับบุคคลทุกๆ คน สร้างอารมณ์ขันให้เกิดขึ้นในตัวเอง
- ๔) พยายามมีน้ำใจอันดี มีจิตใจกว้างขวางในทุกสถานที่ที่ท่านไปปรากฏ
- ๕) สร้างบรรยากาศร่าเริงแจ่มใสด้วยการร้องเพลง เล่นดนตรี หรือเล่นกีฬา
- ๖) พยายามทำแต่สิ่งที่ดีมีคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้อื่น

๒.๕ ยิ้ม เป็นลักษณะของการร่าเริงแจ่มใส เป็นเสน่ห์ที่ทำให้ผู้อื่นนิยมชมชอบ การยิ้มจะช่วยแก้ไขปัญหารื้อรอนโศกเศร้าได้ หากใครมีเรื่องทุกข์ร้อนมาหาท่านจงยิ้มด้วยท่าทางยิ้มแย้มร่าเริงให้เขาเล่าเรื่องของเขาให้ตลอดการยิ้มจะช่วยขจัดปัญหาของเขาได้เพราะทำให้มีความสุขขึ้นแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น

๓. การประยุกต์หลักธรรมในการปกครองคน

บรรดานักปกครอง และนักบริหารส่วนใหญ่มักจะมีที่ถกเถียงกันเสมอว่าหลักการสำคัญในการบริหารและการปกครองนั้นคือ เราได้สัมมนาแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ได้ร่วมกันถกแถลงมามากมายแล้ว แต่ในที่สุด ก็มีผู้เสนอว่า หน้าที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่ธรรมะ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ วันศุกร์ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ ความว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวสยาม”^๓ ดังนั้น การปกครองและการพัฒนาในยุคนี้ น่าจะต้องเริ่มที่การใช้หลักธรรมะเป็นผู้นำในการปกครองในการบริหารจึงจะก่อให้เกิดประโยชน์สูง แก่ผู้อยู่ใต้ปกครองและรวมไปถึงผู้ร่วมงานด้วยทุกระดับชั้น ที่ได้มีธรรมะที่น่ายอมเป็นการเริ่มต้นที่ดีที่สุด อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงเป็นข้อเตือนใจว่า ธรรมะ เป็นศูนย์รวม เป็นหลักนำชัยสู่การปกครองและการพัฒนา การบริหารในทุกระดับ ทุกชั้นตอนอีกด้วยในที่นี้ขอเสนอธรรมะในการครองคนดังต่อไปนี้

๑) พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา^๔ เป็นธรรมประจำใจ ของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม หรือเป็นธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ ผู้เป็นหัวหน้าคน พึงมีต่อผู้น้อย หรือธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจ และกำกับความประพฤติพรหมวิหารมี ๔ ประการ คือ

๑. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มิไม่ตรีต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใจที่ใจจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเมกิบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีมีสุขก็มิใจแค้นขึ้นเมกิบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จองามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย

^๓ อ่างในกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม, หน้า ๑.

^๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐.

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคงเที่ยงตรงดุจดาวซึ่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรมไม่มีอคติ ปลงใจได้ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน “ผู้ทำความดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”^๕

๒) สังคหัตถ์ ๔^๖

สังคหัตถ์ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตา เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนทั่วไป เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวไว้กันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือสังคัมแห่งหมู่มสัตว์ไว้ประดุจสลักเพลาคุมรถ ที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ สังคหัตถ์มี ๔ ประการคือ

๑. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา หมายถึง วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจน่าฟัง ซ้ำแจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจ สมานสามัคคีเกิดไมตรี ทำให้รักใคร่ นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๓. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคลเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

ในการปกครองบังคับบัญชานั้น ผู้บริหารจะต้องมีอำนาจตามกฎหมายแต่อำนาจตามกฎหมายไม่เป็นเครื่องรับประกันว่าจะได้รับความร่วมมือจากผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเต็มใจ หากงานใดที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำไปด้วยความจำใจไม่ใช่ความเต็มใจ แล้วยากที่จะให้ผลงานออกมาได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยจากเจตนาที่เต็มใจได้ตั้งไว้^๗

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๔.

^๖ อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑, ๒๕๖/๓๗๓.

^๗ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓).

ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องสามารถใช้พลังอำนาจอันเกิดจากความดีงามของตัวเอง หรืออำนาจทางจิตวิทยาเป็นเครื่องมือที่จะให้การทำงานดำเนินไปด้วยความราบรื่น เพราะความร่วมมืออย่างจริงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนการปกครองคนโดยใช้มาตรการทางกฎหมายนั้น ถึงแม้จะเป็นสิ่งที่ละเอียดไม่ได้ แต่ก็ควรจะนำมาใช้ในเมื่อมีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เท่านั้น การทำงานภายใต้บรรยากาศที่มีความเข้าใจดีต่อกันนั้นย่อมจะให้ผลดีกว่าการทำงานภายใต้บรรยากาศที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจ โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชา ยึดมั่นในกฎ ระเบียบ วินัย ข้าราชการอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น และผู้ใต้บังคับบัญชาปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาแบบพี่ปกครองน้อง แบบพ่อปกครองลูก ดูแลเอาใจใส่เอื้ออาทรให้โอกาสการทำงาน รับฟังความคิดเห็นและให้คำปรึกษากับผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่งานสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความรู้ความสามารถในการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ราชการให้สูงขึ้น

๔. บทสรุป

การบริหารจัดการในการปกครองคนตามแนวทางคุณธรรม เริ่มต้นที่การใช้หลักธรรมะเป็นผู้นำในการบริหารจัดการปกครองคนทุกระดับชั้น เพราะธรรมะเป็นศูนย์รวม เป็นหลักนำชัยสู่การปกครอง การบริหาร และการพัฒนาในทุกระดับ ทุกชั้นตอน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพิสูจน์ให้เห็นว่าประเทศไทยร่มเย็นสงบสุขด้วยธรรมราชา ถึงแม้ว่าในบางครั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเข้าทำนอง “การปิดทองหลังองค์พระปฏิมา” ก็ตามแต่ผลของการปิดทองหลังองค์พระปฏิมานั้นก็ทำให้ประเทศไทยคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้น สังคมไทยควรช่วยกันปลูกฝัง เติบโตเต็ม และ แบ่งปัน แนวทางคุณธรรมให้ขยายผลความดีที่ยั่งยืนสืบต่อไป โดยการนำพระบรมราโชวาท คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำและหลักธรรมในการครองคนของผู้นำ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมอันประเสริฐที่เป็นพระปัญญาการตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของบุคคลต่างๆ ที่มีสถานภาพของผู้ปกครองและผู้ใต้การปกครองให้สามารถทำงานหรืออยู่ร่วมกันได้อย่างมีราตราภาพสันติภาพ และสงบสุขสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษยชาติ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **พระบรมราชาโฆวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระ**

ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒

ธานีินทร์ รัยวิเชียร. **การป้องกันการทุจริตกับมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร :

บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๙.

กรุงเทพมหานคร : เอส. อาร์. ฟรินติ้งแมส โปรดักส์, ๒๕๕๓.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ

พุทธธรรม, ๒๕๔๓.